

УДК 81'342:575.16-053.2(045)

Вовчок В.М.
студентка групи СОЛ-1,
спеціальність 016 Спеціальна освіта «Логопедія»,
Мукачівський державний університет
Чекан О.І.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФОНЕТИЧНОГО БОКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ НОРМАЛЬНОГО ОНТОГЕНЕЗУ

У статті висвітлено важливість фонетичного розвитку мовлення у дітей в процесі онтогенезу. Проаналізовано дослідження фонетичного мовлення вченими різних галузей. Вивчено етапи становлення складових фонетичного компоненту мовленнєвої діяльності. Виявлено аналіз необхідних передумов для своєчасного формування мовлення.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, фонетика, онтогенез, звуки.

The article high lights the importance of phonetic development of speech in children in the process of ontogenesis. Considers the study of phonetic speech by scientists invarious fields. Stages of formation of components of the phonetic component of speech activity.

Key words: speech activity, phonetics, ontogenesis, sounds.

Аналізуючи результати досліджень вчених різних галузей, вказано, що навіть з нормальним онтогенезом також є порушення фонетичного мовлення. Це пов'язано з виявлених різноманітних причин: несформованістю перцептивного рівня слухового сприймання, що забезпечує розрізнення звуків мовлення за корисними акустичними ознаками і є основою для формування фонематичного слуху і стабілізації слухового сприймання, без чого неможливе нормальне засвоєння мовної семантики; дефіцит слухової уваги, слухової пам'яті, слухового контролю; несформованість фонематичних уявлень.

Аналізуючи ці проблеми можна сказати, що корекційна робота сформована на розвитку слухових, тактильно кінестетичної (контроль за процесом відтворення) процесів. Центральним відділом мовленнєво-слухового аналізатора є скроневий відділ доміантної півкулі (центр Верніке), де

здійснюється аналіз почутого та відтворюваного мовлення, тобто відбувається звуковий аналіз та розрізнення близьких за акустичними параметрами звуків. Периферичний відділ мовленнєво-слухового аналізатора знаходиться укортіітовому органі та здійснює прийом слухової інформації у мовленнєвих звуків. Взаємодія центрального і периферичного відділа мовленнєво-слухового аналізатора створює базис для оволодіння фонетичною системою мови, яка являє собою сукупність фонем у їхніх взаємозв'язках і характеризується дзвінкістю вимови приголосних, схильністю до явища, спрощення, уподібнення, складотворчою функцією голосних фонем(Г. А. Губарева, Т. В. Михайлова, О. В. Чуєшкова та ін.). Розглядаючи наукову літературу з проблеми лінгвістики дитячого мовлення (Л.О. Калмикова, М.А. Савченко, Є.Ф. Соботович, С.Н. Цейтлін) показує, що процес розвитку вимови фонем, слів, фраз, речень залежить від точності та чіткості їхнього сприймання. Процес розвитку сприймання мовлення, в свою чергу, теж характеризується конкретною послідовністю і системністю. Спочатку діти вчать розрізняти на слух звуки за інтенсивністю звучання (6-8 місяців), а потім за узагальненими, смисло-розрізнявальними ознаками: спочатку у морфемах, потім у граматично оформлених реченнях (приблизно з 1 року 8 місяців). Визначено, що у них спочатку формуються уявлення про звучання фонем, що відповідають їхній власній вимові (з 2 до 4 років), а лише потім фонематичні уявлення, які відповідають мовним нормам, сприйнятим з мовлення оточуючих (з 4 років) (див. табл.1).

Таблиця 1.

Основні функції фонематичної системи (за В. К. Орфінською)

слуховимовна	смыслорозрізнявальна	фонематичний аналіз
кожна фонема відрізняється від іншої акустично та артикуляційно	зміна однієї фонемі призводить до зміни смислу мак – рак – бак – лак – сак	розкладання слова на окремі фонемі

Аналіз науково теоретичних джерел (Є.Н. Вінарської, Е.А. Данілавичюте, М.А. Савченко, Є.Ф. Соботович, В.В. Тищенко та інших) виявив, що у дітей фонематичні процеси формуються послідовно від простішого до складнішого: фонематичне сприймання, фонематичне уявлення, фонематичний аналіз та синтез. У розвитку кожного фонематичного процесу можна виділити три етапи: початковий, основний і заключний. Тривалість розвитку кожного з них різна і залежить від його складності. За словами Т.Н. Ушакової, семантичний рівень

мовленнєвої системи функціонує раніше за інших за принципом мінімального забезпечення, тому дитина раніше розуміє мовлення ніж починає говорити. Недосконалість вимови дитини в першу чергу обумовлені ще недостатнім розвитком мовно-рухових механізмів. Артикуляції мало диференційовані від зайвих рухів. Як зазначає М.К. Шеремет, здібність розрізняти мовленнєві звуки в онтогенезі виникає значно раніше й розвивається інтенсивніше, ніж здібність артикулювати. Саме фонематичний слух багато в чому забезпечує ясну й правильну вимову. Фонематичний слух починає формуватися на першому році життя й інтенсивно розвивається увесь дошкільний період, перебудовуючись під час засвоєння писемної форми мовлення, де основного значення набувають операції фонематичного аналізу й синтезу.

Спираючись на аналіз онтогенезу мовленнєвих актів, можна сказати, що мовнорухові диференціювання формуються повільніше, ніж слухові.

Розглянувши дослідження О. Леонтьєва, можна умовно виділити такі основні періоди мовленнєвого розвитку:

- 1-й — підготовчий (з моменту народження — до 1 року);
- 2-й — переддошкільний (від 1 до 3 років);
- 3-й — дошкільний (від 3 до 7 років);
- 4-й — шкільний (від 7 до 17 років).

Підготовчий період, характеризується появою усного мовлення, що передбачає наявність голосу і крику дитини в перші тижні, місяці життя, вже характеризує ті природжені механізми, які використовуватимуться нею під час становлення мовлення.

З 2-3 місяців дитина починає прислуховуватися до звуків мовлення, відшукувати поглядом джерело звучання, повертати у бік дорослого, зосереджуючи увагу на його обличчі, губах. У “гулінні” виділяють звуки, що нагадують голосні (а, о, у, е), губні приголосні (б, м), задньоязикові (г, к, х).

У 4-5 місяців у дитини поступово формується психофізіологічний механізм складоутворення, що супроводжується аутоехолалією (багаторазове повторення відкритого складу: ва-ва-ва тощо).

Як відомо, у віці 8 місяців дитина опановує елементарні розумінням мови, на розрізненні тільки її ритміко-інтонаційного складу. Н.Х. Швачкин називав цей період у розвитку мовлення дитини дофонемного, так як дитина ще не розрізняє в зверненої до нього мови слова по їх звучанням.

Від 11 місяців до 1 року - 2 років характеризується збільшенням пасивного словника і появою слів, у власному мовленні. Засвоєння значень слів, таким чином, пов'язане з певною функціональною зрілістю аналізаторів (дитина повинна навчитися розрізняти слова за звучанням, співвідносити

звучання з конкретним предметом або його якістю, що вимагає певного рівня розвитку слухорозмовного, рухового, зорового аналізаторів.

У 4-5 роки – це період мовленнєвої активності. В цей період у дітей сформований граматично правильне мовлення тобто, виникають безліч питань, а також діти вживають різні типи речень (складносурядне, складнопідрядне тощо.), легко розповідає вірші і казки.

Дитина в певному віці повинна знати певну кількість слів, а саме:

- у 2 роки- біля 300слів,
- у 3,5 років - трішки більше 1000 слів,
- у 4 роки - біля 2000 слів.

На підставі аналізу дослідження, нами зроблено висновок, що існує необхідність вивчення особливостей становлення та розвитку мовлення у дітей у різних вікових періодах з метою попередження мовленнєвих відхилень, відставання у психічному розвитку, обмеження комунікативних здібностей та соціальної адаптації дитини у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рібцун Ю.В. Формування фонологічного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей за умов нормального та порушеного онтогенезу / Ю. В. Рібцун // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – № 22. – С. 219-222.
2. Виготський Л.С. Основні проблеми дефектології // Основи дефектології : собр. соч. - М. : Педагогіка, 1983. - Т.5.
3. Синьов В.М. До побудови загальної теорії корекційної педагогіки: визначення предмету науки // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер. 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб.наук. пр. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. - № 1.
4. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку // Теорія і практика сучасної логопедії: збірник наукових праць. – К.: Актуальна освіта, 2004. – Вип.1.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>